

IULIAN POMERIUS

DESPRE VOCAȚIA CONTEMPLATIVĂ A PREOTULUI

introducere și traducere de Dragoș DÂSCĂ

Introducere

Atribuit până în secolul al XVII-lea lui Prosper al Aquitaniei, tratatul Despre viața contemplativă (De vita contemplativa) a fost una dintre cele mai prețuite lucrări de îndrumare duhovnicească în Apusul creștin, fiind adesea pus alături de influența operă a Sfântului Grigorie Dialogul, Liber regulae pastoralis, și de tratatul De sacerdotio al Sfântului Ioan Hrisostom. Adevăratul ei autor este Iulian Pomerius, preot african, născut în Mauritania, în Africa de Nord. A migrat în Galia, unde a deschis o școală de retorică la Arles. În jurul anului 497 – singura dată sigură cunoscută din viața lui Pomerius – l-a avut elev pe Cezar, viitorul episcop de Arles¹. Pomerius a fost hirotonit preot în Galia, însă nu se cunoaște nimic despre cariera sa ecleziastică. Este numit abbas (lat. „stareț”) de unul dintre corespondenții săi, fapt care sugerează că a avut sub îndrumarea sa, la Arles, un grup de clerici care se nevoiau ducând o viață de obște, după cum arată câteva pasaje din De vita contemplativa². Funcția de îndrumător duhovnicesc era dublată în persoana presbiterului Iulian de o reală vrednicie și experiență duhovnicească. Acest fapt este atestat în epocă de corespondența dintre episcopii Ruricius de Limoges și Aeonius de Arles. Cei doi ierarhi au încercat să-l determine pe presbiterul Iulian să se mute la Limoges, pentru a-i lărgi cercul auditorilor. Influența și importanța lui de povățuitor duhovnicesc este atestată și de continuatorul lui Ghenadie al Marsiliei,

¹ Joseph Tixeront, *Précis de Patrologie*, huitième édition, Paris, Librairie Victor Lecoffre, 1927, p. 447.

² S. Mary Josephine Suelzer, CSP, „Introduction”, în Iulianus Pomerius, *De Vita Contemplativa*, translated and adnotated by Mary Josephine Suelzer, Newman Press, New York/Ramsey N.J., 1947, p. 4.

Sfântul Isidor al Seviliei, la întocmirea cronicii De viris illustribus, unde se relatează că Iulian „trăiește încă, într-un mod de viață vrednic de Dumnezeu, potrivit slujbei și treptei sale”³. De altfel stilul cenobitic pomerian va fi chiar, într-o oarecare măsură, normativizat la Sinodul al II-lea de la Vaison, prezidat de ucenicul lui Iulian Pomerius, Cezar de Arles, în care s-a propus ca presbyteri [preoții de mir], care dețineau o responsabilitate sporită datorită eforturilor depuse de râvnitorul episcop⁴ pentru dezvoltarea și întărirea sistemului parohial, să instituie o viață de obște sau de trai în comun: trebuiau să găzduiască în casele lor citeți, tineri clerici și, ca niște boni patres, să îi îndrume dubovnicește și să îi instruiască în dogmele creștine⁵.

Singura lucrare care a supraviețuit de la Iulian Pomerius este tratatul Despre viața contemplativă; izvoare din vechime îi atribuie următoarele lucrări care, din nefericire, s-au pierdut: Despre natura sufletului (De natura animae), Despre educația fecioarelor (De virginibus instituendis), Exortatie pentru disprețuirea lumii și a lucrurilor trecătoare (De contemptu mundi ac rerum transitarum)⁶. Referitor la singurul tratat care a supraviețuit, deși Moreschini/Norelli consideră că titlul Despre viața contemplativă se potrivește exact doar cu prima parte a operei, dedicată vieții sacerdotale – fiindcă a doua parte se ocupă de activități ale preoților precum administrarea proprietăților Bisericii și gestiunea bunurilor pământești, iar cartea a treia conține descrierea viciilor și virtuților (care, conform unor surse, ar fi constituit o operă de sine stătătoare)⁷ –, după o lectură atentă a textului pomerian se poate deduce intenția lui

³ *De viris illustribus*, 25, 31, ML 83, 1096A, apud Ierom. asist. dr. Vasile Birzu, *Influența Sfântului Diadob al Foticeei asupra spiritualității simțirii minții*, în „Revista teologică”, anul 2008, nr. 2, p. 36.

⁴ Cezar de Arles (470-543) este considerat întemeietorul Bisericii Franței; a realizat o impresionantă operă de caritate și a fost un iubitor al vieții monahale, scriind (cel puțin) două tratate dedicate acestui subiect: *Ad monachos* și *Ad virgines*; a combătut erezia semipelagianismului.

⁵ Joseph C. Plume, *Pomeriana*, în *Vigiliae Christianae*, vol. 1, nr. 4, october 1947, ed. Brill, Leiden, p. 237.

⁶ Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, vol. II, tomul 2, traducere de Hanibal Stănculescu, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 102.

⁷ *Ibidem*.

Iulian de a arăta că în centrul preocupării preotului trebuie să se afle viața contemplativă. Ea trebuie îmbinată cu viața activă, însă cea din urmă trebuie subordonată activității contemplative, deoarece ea este făptuirea autentică, transfiguratoare, pregustarea vieții veșnice.

De altfel, acest tratat se adresează în mod special preoților și episcopilor, așa cum reiese atât din Preambulul lui Iulian (în care vedem că tratatul a fost scris la cererea unui episcop, pe nume Iulian⁸), cât și din cuprinsul cărții. Pentru Iulian Pomerius, preoții sunt principes Ecclesiarum (I, 13, 1). Princeps poate însemna atât cap/conducător al Bisericii, cât și cei din ariergarda Bisericii, luptătorii din linia întâi în războiul împotriva „puterilor întinericului” (Ef. 6, 11). Preotul nu are doar datoria de a sluji în biserică, de a propovădui – de altfel, una din cele mai importante sarcini sacerdotale⁹ – sau de a chivernisi bunurile

⁸ „M-am împotrivit îndelung și stăruitor vrerii tale, stăpâne al meu Iulian (și) prearâvnitor între episcopi (*mi domine studiosissime pontificum Iuliane*), nu cu îndărătnicie, precum un om fără suflet, ci luând seama la propria-mi neputință. Asta fiindcă mi se părea, și poate cu dreptate, că vouă înșivă v-ar fi fost cu puțință a acuza cutezanța mea de ușurătate nesocotită, dacă mi-aș asuma lesne și fără nici o chibzuire o temă atât de importantă, care ar trebui neapărat abordată cu mare grijă: fiindcă s-ar cuveni mai întâi să cântăresc cu mintea greutatea temei înseși pe care ar trebui să o tratez și apoi, cu ajutorul Domnului, dacă, după cercetarea accesibilității temei, m-aș asigura că-mi stă în puteri, să mă încumet la abordarea a ceea ce-mi porunciți. După cercetarea cu atență chibzuință a acestor lucruri și a altora asemenea, am considerat necesar să mă abțin o vreme de la cutezanța de a scrie. Dar, întrucât așa cum a trebuit chibzuită dificultatea sarcinii poruncite, la fel a trebuit chibzuită și autoritatea celui ce o poruncește, nu am voit și nu s-a convenit a mă opune cu orice chip, fiind încredințat că rugămintea ta, [căci tu ești cel] care mă sfătuiești [la acestea], ar fi cu mult mai mult de ajutor puterilor mele, decât m-ar împovăra importanța subiectului însuși. Mai apoi, acea chibzuire mi-a condus spiritul neîncrezător în puterile sale înspre cutezanța de a mă supune sfătuirii voastre: fiindcă nu mai țin de smerenie să păstrezi cu îndârjire tăcerea, ci de trufie să refuzi în continuare povara pusă pe umerii și așa firavi; cu toate că simplitatea mea mă făcea neputincios în purtarea acestei poveri, m-am încrezut că sunt capabil să o port, datorită încrederii voastre care ați poruncit aceasta...” „Preambul” la *Despre viața contemplativă*.

⁹ S. Agnes Cecile Prendergast, O.P., A.M., în *The Latinity of De Vita Contemplativa of Julianus Pomerius* (The Catholic University of America, Washington,

*Bisericii*¹⁰. El, mai ales, trebuie să își asume țelul spre care îndrumă, să devină un model viu în ochii credincioșilor pe care îi păstorește. Dobândirea Împărăției Cerurilor trebuie să fie principala sa preocupare și nu treburile care țin de administrație, cu atât mai puțin treburile și plăcerile lumești (I, 21; II, 9; II, 12). Misiunea preotului începe cu el însuși, cu firea sa. Un preot misionar este un preot care caută să aibă pe Dubul Sfânt locuind neconținut în inima sa. Iulian Pomerius scoate în evidență necesitatea ca preotul să evite tulburările lumești, preocupările deșarte, care nu pot sălășiși într-o inimă curată, cor mundus fiind o condiție fundamentală a vieții contemplative, căci numai cei cu inima curată îl vor vedea pe Dumnezeu (Mt. 5, 8).

Dorim să amintim aici și ultimele cercetări în domeniu, care duc la surprinzătoarea concluzie potrivit căreia Iulian Pomerius a fost profund influențat de spiritualitatea Sfântului Diadob al Foticeei. Ba mai mult, se pare că Pomerius a fost cel care „a preluat, a prelucrat și a adus din nou în Biserica din Apus învățătura Sfântului Diadob”¹¹. Influența Sfântului Diadob în Apus se vedește din prezența în tratatul *De vita contemplativa a unor teme specifice de inspirație răsăriteană, folosite de presbiterul Iulian în descrierea echilibrului dintre viața contemplativă și cea activă, pe care intenția pastorală a tratatului vrea să îl elucideze. Principalele idei*

1934, p. 101), remarca faptul că împlinirea datoriei de a propovădui îi atrage preotului onorantele titluri de *minister verbi, adiutor Dei, oraculorum Spiritus Sancti* (I, 25, 2). Ca un amănunt de ordin filologic, tot Prendergast observă că atunci când se referă la preoți, în general, Iulian folosește termenii *principes ecclesiarum* (I, 13, 1), *clerici* (II, 1, 1); atunci când se referă la preot, el folosește termenii *sacerdos* (1, 23, 1), *minister ecclesiae* (2, 10, 2), iar când are în vedere Sfânta Taină a preoției, Iulian întrebuințează termenii *sacerdotium* (II, 2, 2), *clericatus* (II, 4, 3) și *principatus* (II, 2, 2). Pe de altă parte, așa cum remarca și Joseph C. Plume, uzul lui *sacerdos* pentru a desemna pe episcop era întâlnit în Biserica primară după cum vedem la Sfântul Ciprian, care îi numește pe episcopi *consacerdotes*, la Sfântul Ambrozio al Milanului și la Fericitul Augustin, acesta din urmă numindu-l pe Papa Damasus *Romanae Ecclesiae sacerdos* (Joseph C. Plume, *Pomeriana*, pp. 230-231).

¹⁰ Este sugestiv, în acest sens, titlul capitolului IX din Cartea a II-a: „Preoții nu trebuie să aibă nimic al lor și trebuie să primească bunurile Bisericii ca pe niște bunuri de obște, pentru care vor da socoteală înaintea lui Dumnezeu”.

¹¹ Édouard des Places, *Diadoque de Photice*, în col. *Sources Chrétiennes*, 5, Paris, 1966, pp. 70-71.

similare celor diadobiene regăsite în De vita contemplativa a lui Iulian Pomerius sunt: cei care vor să se împărtășească din bucuriile vieții contemplative trebuie să renunțe la lume și la plăcerile ei; relativitatea stării de desăvârșire și cunoaștere atinse în această viață, față de desăvârșirea vieții viitoare; necesitatea conformității vieții virtuoză a preotului sau a episcopului cu propria predică misionară; credința ca instrument al călătoriei spirituale a sufletului; căutarea slavei lui Dumnezeu, iar nu a oamenilor; tema celor patru virtuți cardinale ale sufletului. Tema diadobiană a lepădării de lume și de grijele lumesti, pentru ca sufletul să se poată bucura de mângâierile harului în propria simțire, este îmbrăcată cu un conținut ce analizează moral efectele acesteia¹². Sfântul Diadob al Foticeei spune: „Disprețuind toate lucrările de jos, care foarte adesea dărmă la pământ sufletele care simt siguranță, încredințare (plerophoria) datorită sfințeniei vieții lor trecute, omul chiar dobândește lucrările cerești și este purtat într-atât de aproape de lucrările divine, după cât el urcă deasupra tuturor lucrărilor omenești printr-o dorință de desăvârșire”¹³. Se observă la Iulian Pomerius, la fel ca la Sfântul Diadob, aceeași evaluare a simțirii sufletului plină de siguranță, de certitudine, ca și criteriu al edificării vieții de sfințenie, urmată de expresii evocând încredințarea sufletului de realitățile vieții veșnice. Omul care disprețuiește lucrurile de jos „dacă sigur de sine, cu voință hotărâtă va pune înaintea viața contemplativă acestor cinstiri părelnice, bogății aducătoare de grijă și desfătări pieritoare, adevăratele cinstiri, bogățiile sigure și desfătărilor veșnice le va găsi când va fi ajuns la desăvârșirea virtuții contemplative în acea fericită viață care va fi în viitor, prin răsplata lui Dumnezeu”¹⁴. La fel ca la Sfântul Diadob „viața contemplativă chiar de pe pământ desfătă pe iubitorii ei printr-o simțire a binecuvântărilor viitoare și iluminează cu darul înțelepciunii

¹² *Ibidem.*

¹³ Sfântul Diadob al Foticeei, *O sută de capete gnostice despre desăvârșirea duhovnicească*, în *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. I (FR D), traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. D. Stăniloae, Editura Harisma, București, 1993, p. 465; KG 29, 34, pp. 425-428, apud Ierom. asist. dr. Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 38.

¹⁴ *Despre viața contemplativă*, Cartea I, cap. 5, cf. FR I, pp. 420-421, 424-426, 470-471.

dubovnicești pe cei care se dedică ei cu întreaga putere a minților lor, într-atât cât e posibil în această viață”¹⁵. Iluminarea realizată de bar în această viață este nedesăvârșită, în raport cu cea pe care o vor avea sufletele în viața viitoare. Distincția paulină, reliefată, de asemenea, de Sfântul Diadob, între „umblarea prin credință, iar nu prin vedere”, pentru a arăta conținutul și modul cunoașterii prin simțirea minții, este dezvoltată de prezbiterul Iulian pentru a descrie modul în care sufletul va vedea pe Dumnezeu în veșnicie, când nu va mai avansa prin credință, ca acum, ci va contempla viziunea pe care dorind-o, a venit către ea, pășind prin credință”¹⁶.

*

În continuare, vă prezentăm prima traducere în limba română a textului pomerian. Traducerea a fost realizată după manuscrisul latin din *Patrologia Latina* a lui J.P. Migne, volumul 59, col. 0415A-0520A. Am făcut o selecție din cartea I și din cartea a II-a a tratatului *De vita contemplativa*, textele reliefând concepția lui Iulian Pomerius despre viața contemplativă și vocația contemplativă a preotului.

¹⁵ *Ibidem*, cf. FR 1, pp. 449-464.

¹⁶ Julian Pomerius, Cartea I, cap.6; Cf. II Cor. 5, 7, KG 36-40, FR I, p. 429, *apud* Ierom. asist. dr. Vasile Bîrzu, *op. cit.*, p. 38.

DESPRE VIAȚA CONTEMPLATIVĂ

(fragmente despre vocația contemplativă a preotului)

IULIAN POMERIUS

Cartea întâi

Capitolul I: *Cum că viața contemplativă este acea viață în care Dumnezeu va fi văzut de cel cu inima curată*

1. Viața contemplativă – în care făptura cugetătoare, curățită de tot păcatul și însănătoșită în toate privințele, este menită a vedea pe Făcătorul său – își primește numele de la actul de a contempla, adică, de a vedea. Dacă este într-adevăr așa, atunci acea viață în care Dumnezeu poate fi văzut este numită viața contemplativă. Însă, în această viață prezentă, plină de chin și de amăgire, fără îndoială, Dumnezeu nu poate fi văzut așa cum este El. În viața viitoare însă, El va putea fi văzut și din acest motiv este numită contemplativă. Iar aceasta pe drept, fiindcă dacă a vedea pe Dumnezeu reprezintă bucuria cea mai aleasă și trainică, iar dacă bucuria cea mai aleasă este răsplata fericităților, și dacă răsplățile nu sunt date celor care luptă încă, ci vor fi date după triumful învingătorilor, cine nu înțelege că toți sfinții îl vor vedea pe Dumnezeu în acea viață veșnică în care se vor desfășura pururea? Ei se vor veseli acolo, căci își vor primi răsplata; acolo își vor primi ei răsplata unde se vor arăta biruitori asupra vrăjmașilor, care nu vor fi doar înfrânți, ci nimiciti; ei vor sălta de bucurie acolo, căci nu vor mai avea nici un vrăjmaș.

2. Însă în această viață amarnic ne luptăm și, cu ajutorul Domnului, doborâm cetele vrăjmașilor care ne împresoară. Totuși, dacă nu vrem să fim înfrânți, nu trebuie să încetăm niciodată lupta. Învingători nu ne fac războaiele pe care le-am purtat cu bărbăție, ci cele viitoare; căci mai mult ne încearcă atacurile repetate ale vrăjmașilor. Și astfel, după cum zice cuvântul Sfintei Scripturi: „toată viața omului este o încercare pe pământ”¹⁷, atunci se va sfârși încercarea când se va sfârși lupta; atunci se va sfârși lupta când, după această

viață, va urma o victorie sigură și, astfel, soldații lui Hristos, care până la sfârșitul acestei vieți s-au rezemat pe ajutorul lui Dumnezeu, neobosit opunând rezistență vrăjmașilor lor, după ce vor fi încheiat primejdioasa lor călătorie prin locurile străine, vor domni cu bucurie în patria lor. Acolo, firea umană va fi atât de deplin restaurată și de însănătoșită de orice neputință, încât nici un păcat nu va mai rămâne în ea și nici nu va mai putea să păcătuiască. Aceasta va fi răsplata ei: odată ce va fi fost făcută părtașă la viața contemplativă, [ea] va privi fără să se sature la Creatorul fericirii sale, se va bucura întru El, va dobândi de la El ceea ce a nădăjduit și va rămâne veșnic în starea pe care a dobândit-o, trăind o viață sfântă.

Capitolul al II-lea: *Despre chipul vieții viitoare*

Dar acum ce voi putea spune despre chipul vieții viitoare, în care ar fi mai bine să credem decât să vorbim despre ea? Și totuși, pe cât pot să vorbesc, nu trebuie să tac doar pentru că nu pot să spun pe cât de multe doresc. Desigur, fiindcă noi credem că Dumnezeu este mai presus de rostire¹⁸, nu înseamnă că trebuie să ne abținem să vorbim despre El. Așadar, de bună seamă, trebuie mai mult să fie crezut despre această viață, decât să fie scris; pentru că nu poate cuvântul dezvălui pe cât de mult poate sufletul cuprinde, iar înțelegerea minții umane, oricât de adâncă ar fi, cuprinde mai puțin decât are lucrul însuși în măreția sa. Deci, despre viața viitoare se crede că durează veșnic în fericire și că este o fericire veșnică...

Capitolul al IV-lea: *Despre înviere sau viața sfinților*

Aceasta este viața contemplativă: viața fericită; cei care o dobândesc prin chivernisirea lucrărilor binelui vor fi asemenea cu binecuvântații îngeri¹⁹ și vor domni neîncetat cu Dumnezeu. Cei care aici au crezut, acolo vor vedea [ceea ce au crezut]; se vor bucura într-o veșnică bucurie, cu inimi curate contemplându-L pe Făcătorul lor; posedând o iubire dumnezeiască și reciprocă, ei vor fi veșnic uniți [atât] cu Dumnezeul lor [cât] și între ei. Primindu-și

¹⁷ Iov 7, 1 [LXX].

¹⁸ Iov 37, 23.

¹⁹ Mc. 12, 25.

trupurile înzestrate cu nesticăciune și nemurire²⁰, ei vor dobândi cetățenia patriei cerești; și astfel devenind cetățeni pentru veșnicie²¹, ei vor obține răsplata făgăduită. Acolo, aceștia vor fi covârșiți de atât de multă bucurie, de o atât de mare răsplată a încântărilor cerești, încât vor aduce mulțumiri Binefăcătorului lor pentru atât de multe daruri și nu vor simți sațietate atunci când vor primi abundența desfătărilor. Acolo, astfel, vor fi deschise mințile fiecăruia către fiecare, așa precum chipurile trupești le apar ochilor trupești; pentru că atât de profund și de desăvârșit curățite vor fi inimile oamenilor, încât vor aduce mulțumiri Domnului pentru că i-a purificat și nu vor trebui să roșească pentru vreo urmă a păcatelor; căci acolo nu vor fi nici păcate și nici păcătoși, iar cei care vor fi în acel loc nu vor mai putea să păcătuiască. Atunci tainele nu vor mai fi ascunse fericiților, care, în inimile lor curate²², vor vedea pe Însuși Domnul. Într-adevăr, atât de desăvârșite vor fi fapăturile omenești, încât nu vor mai putea cunoaște schimbarea în mai bine sau în mai rău. În această fire omenească, înălțată la asemănarea Făcătorului său²³, toate darurile primite în chip firesc, [dar] stricate de păcat, vor fi reînnoite în mai bine...

Capitolul al V-lea: *Pe cei care disprețuiesc cele prezente, fericirea vieții contemplative îi încântă încă de aici*

Acela tânjește să dobândească această fericire, care renunță la toate lucrurile prezente pentru contemplarea celor viitoare și care, desprins de treburile casnice ce câteodată zădărnicesc avântul acestora ce încearcă să se înalțe în chip desăvârșit către acea înălțime a contemplației divine, depășește chiar și afecțiunea pentru timpul său și, disprețuind pe toate cele de jos, care, în general, au aruncat în cele pământești sufletele fără de grijă pentru sfințenia [curățenia] vieții trecătoare, încă de însăși cele cerești se apropie, făcându-se cât mai asemănător celor dumnezeiești, pe cât se înalță prin râvna desăvârșirii mai presus decât toți oamenii. Iar dacă sigur de sine, cu voință hotărâtă va pune viața contemplativă înaintea acestor cinstiri

²⁰ I Cor. 15, 53.

²¹ Evr. 13, 14.

²² Ps. 23, 4; Ps. 50, 11; Prov. 20, 9.

²³ Fc. 1, 27; 5, 1; Înț. 2, 23; Iac. 3, 9.

părelnice, bogății aducătoare de grijă și desfătări pieritoare, adevăratele cinstiri, bogățiile sigure și desfătările veșnice le va găsi când va fi ajuns la desăvârșirea virtuții contemplative în acea fericită viață care va fi în viitor, prin răsplata lui Dumnezeu. Și, de fapt, cine va fi mai onorat ca acesta pe care mila divină l-a binecuvântat cu o demnitate egală cu a îngerilor²⁴? Cine va fi mai bogat decât acesta care va fi dobândit nepieritoare fericire a Cerurilor, care se revarsă din belșug? Sau chiar aici, ce este mai desfătător decât contemplația dumnezeiască ce unește pe cei ce cu adevărat tânjesc după aceasta cu nesticăcioasa dulceață a răsplății viitoare. Într-adevăr, viața contemplativă pe cei ce o iubesc chiar de aici îi încântă prin simțirea bunurilor viitoare și îi luminează cu darul înțelepciunii duhovnicești pe cei ce îi dedică, pe cât se poate, în această viață, întreaga voință și încordare a minții, spre această plinătate a vederii cerești, de a cărei speranță dorința încordată spre ceruri îi poartă, pentru că, astfel, ceea ce ei acum zăresc în umbră²⁵ și nu deosebesc în mod sigur, atunci să poată vedea în descoperire²⁶.

Capitolul al VI-lea: *Desăvârșirea vieții contemplative care se poate dobândi de aici nu se poate compara cu desăvârșirea vieții viitoare*

Așadar, eu nu am vorbit despre înălțimea vieții contemplative viitoare, când desăvârșirea va fi împlinită, ci despre faptul că în viața prezentă ea nu poate fi atinsă de toți cei care disprețuiesc lumea, decât numai dacă se îndreaptă spre aceasta cu râvnă deplină, dacă arzând de dorință pentru aceasta ei disprețuiesc momelile prezentului și, fiind prea tare căliți pentru a fi prinși în mrejele îndeletnicirilor lumești, se străduiesc să mediteze la lucrurile dumnezeiești și la făgăduințele viitoare. Dar dacă luăm în considerare afirmația Apostolului Pavel, în care el distinge între cunoașterea care este aici și cea care va fi acolo, spunând: „Cunoaștem în parte, proorocim în parte”²⁷, nu putem și nici nu trebuie să comparăm contemplația dumnezeiască din această viață cu cea din viața viitoare, în

²⁴ Mt. 22, 30; Mc. 12, 25.

²⁵ I Cor. 13, 12.

²⁶ I Cor. 13, 10.

²⁷ I Cor. 13, 9.

condițiile în care, de asemenea, Apostolul adaugă: „Dar când ceea ce este desăvârșit va veni – însemnând acea viață –, ceea ce este în parte va fi aruncat”²⁸, și astfel ceea ce acum înțelegem în parte atunci vom vedea desăvârșit, când vom fi atins plinătatea contemplației dumnezeiești. Și totuși, pentru că acolo cunoașterea tuturor lucrurilor, nu în parte, ci împreună și în totalitate, va fi cuprinsă [înțeleasă] măcar pentru aceea să nu fie cineva lipsit de speranță pentru puțină cunoaștere din acest trup fragil. Pentru că, pe cât este posibil, mintea omenească, pe care Creatorul a făcut-o după chipul Său, ar trebui chiar de aici să se străduiască să-L vadă pe Dumnezeu în chip inteligibil, prin credință, astfel ca să-L poată vedea mai mult când, prin darurile Sale, va dobândi vederea Creatorului său. Fii atent cât de inspirat distinge dumnezeiescul Pavel între credință și vedere, când zice: „Umblăm prin credință, nu prin vedere”²⁹. Credința este deci cea prin care pășim și privirea este cea prin care vedem: pentru că în această viață, în care înaintăm prin credință și dreaptă viețuire, noi pășim ca și prin pașii faptelor noastre bune; oricum, în viața viitoare, când vom dobândi vederea, nu va mai exista un loc spre care să mergem, ca și cum am înainta, ci vom vedea cu o plăcere nesățioasă acea vedere la care vom fi ajuns pășind duhovnicește prin credință (*per fidem spiritualiter ambulando*).

Capitolul al VII-lea: *Sfinții nu pot să-L vadă pe Dumnezeu decât dobândind fericirea vieții viitoare*

De aceea, cei care o doresc, și cu ajutorul lui Dumnezeu sunt capabili de ea, trebuie să fie încurajați spre viața contemplativă și să fie conștienți că desăvârșirea cereștii contemplații este păstrată pentru acea viață binecuvântată care va fi: căci acolo ei vor vedea desăvârșit pe Dumnezeu așa cum este (*ut ubi Deum sicuti est, perfecte videant*), unde ei înșiși vor fi făcuți desăvârșiți prin dobândirea vieții veșnice și a Împărăției Cerurilor. Dar dacă, în această viață, slăbiciunea omenească ar fi putut în chip desăvârșit să contemple esența lui Dumnezeu, Evanghelistul nu ar mai fi zis: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată”³⁰. El nu a zis: nimeni nu-L va vedea.

²⁸ I Cor. 13, 10.

²⁹ II Cor. 5, 7.

³⁰ I In 4, 12.

Asta pentru a arăta în chip clar că vederea lui Dumnezeu nu a fost refuzată celor sfinți, ci amânată, ceea ce a refuzat pentru vremea de față a promis pentru cea viitoare, spunând: „Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”³¹. Și nici aceasta nu a zis: „Pentru că Îl văd pe Dumnezeu”. Prin urmare, Dumnezeu, Care nici în această viață, nici în cea trecută nu a putut fi văzut fără asumarea unei forme, va fi văzut în viața viitoare: acolo este nădăjduită desăvârșirea contemplației divine, unde va fi plinătatea tuturor lucrurilor bune.

Capitolul al VIII-lea: *Natura și gradul desăvârșirii vieții contemplative în acest timp și cum se întipăresc de bucuria acestei vieți cei ce disprețuiesc lumea*

Așadar, cel ce urmează vieții contemplative să se apropie de Creatorul său pentru a i se lumina inima; să-L slujească plin de grijă prin contemplarea Sa și prin deplina părtășie cu El; să-L dozească fără încetare; pentru dragostea față de El să evite toate lucrurile care l-ar putea abate; să-și odihnească toate gândurile și nădejdea în voia lui Dumnezeu; să-și dedice timp pentru sfinte cugetări asupra Sfințelor Scripturi; să se îndulcească de ele, luminat fiind în chip ceresc; aici să se cerceteze cu totul pe sine, precum într-o oglindă care strălucește; să îndrepte ceea ce apare strâmb; să țină ceea ce este drept; să refacă ceea ce a fost dărâmat; să cultive ceea ce este frumos; să păstreze ceea ce este sănătos; prin citire stăruitoare să întărească ceea ce este slab; să citească fără odihnă poruncile Domnului său; să le iubească fără saț; să le împlinească cu roade depline și, fiind îndeajuns învățat de ele, să înțeleagă ceea ce trebuie să evite și ceea ce ar trebui să urmeze; să se dedice cercetării tainelor celorlorași cerești Scripturi; să citească acolo proorociile despre Hristos³²; să-L vadă zugrăvit [în fața ochilor]; să înțeleagă pierzania oamenilor trufași potrivit proorociei; să jelească împlinirea ei; să se bucure pentru mântuirea neamurilor; să țină ferm lucrurile ce au fost proorocite și împlinite în trecut; să creadă făgăduinței viitoare; foarte departe de zgomotul grijilor lumești să cugete cu ardoare la acele lucruri prin care ar putea să-și înflăcăreze sufletul spre dorința răsplății sale viitoare;

³¹ Mt. 5, 8.

³² In 1, 45.

să se îngrijească de lucrări duhovnicești care l-ar putea face mai bun și mai bun, de la zi la zi; să iubească sfânta odihnă, măsura în care ar putea ghida lucrarea sa; să socotească pământul ca mort pentru sine și să se arate răstignit pentru ispitirile unei lumi ademenitoare³³. Să așeze gândul la Creatorul său mai presus de plăcerea [provenită] din privilegiile prezente, întotdeauna să se ridice spre înălțarea cu contemplația dumnezeiască prin trepte ce urcă; niciodată, nici măcar pentru o clipă, să nu se întoarcă de la prețuirea făgăduințelor viitoare înapoi spre lucrurile de pe pământ³⁴; să-și conducă permanent privirea minții spre locul pe care dorește să-l dobândească; să-și așeze în fața ochilor sufletului său fericirea vieții viitoare³⁵ și să o îndrăgească; nici să se teamă și nici să nu dorească ceva trecător; să nu-i fie frică de pierderea avuturilor trecătoare și să se teamă de lăcomia de a le câștiga; să nu-i slăbească judecata minții sale; să nu-l strice prosperitatea și nici necazul să nu-l zdruncine³⁶; părerea favorabilă să nu-i stârnească trufia, iar părerea defavorabilă să nu-l mârșească; reproșul sau lauda neadevărată să nu-i sporească fericirea sau să i-o alunge; în general, să nu se bucure, nici să se întristeze pentru bunurile trecătoare; nedoborât în bucurii sau durere să păstreze ținuta unui suflet neclintit; nimic din ceea ce lumea promite sau înfricoșează să nu zguduie stabila fermitate a inimii sale ci, rămânând mereu același și firesc, să nu simtă pierderea sau câștigul acestei lumi. Și atunci când, neîntârziat, prin dorința vieții contemplative el a împlinit acestea și alte asemenea porunci, să creadă fără șovăire că nu a fost pe deplin îmbunătățit aici, dar că va fi astfel în această binecuvântată viață viitoare și să țințească înainte spre ea, acolo unde va fi în stare să-L vadă pe Dumnezeu cu fața neacoperită.

Capitolul al IX-lea: *Pe cât de mare este deosebirea dintre desăvârșirea acestei vieți și cea a vieții viitoare, pe atât de mare este deosebirea dintre cei ce nu doresc să păcătuiască și cei care nu mai pot păcătui*

În viața aceasta, atunci când îl comparăm pe cel drept [cu cel desăvârșit], cineva este numit desăvârșit pentru că omul drept se

³³ Gal. 5, 24.

³⁴ Lc. 9, 62.

³⁵ Fil. 3, 13.

³⁶ Fil. 3, 20.

supune poruncilor, iar omul desăvârșit merge dincolo de acestea; ultimul, dacă este comparat cu cei ce vor fi absolut desăvârșiți în viața binecuvântată, nu este, ca să spun așa, desăvârșit în chip desăvârșit (*perfecte perfectus*). Deși orice vină a sa a fost ștersă, slăbiciunea nu i-a fost tămaduită, dar se află în curs de tămaduire. Prin urmare, deși nu săvârșește nici un păcat, putând fi astfel cu adevărat desăvârșit [pentru viața aceasta], el are, cu toate acestea, puterea de a păcătui, deoarece nu a fost tămaduit prin îndepărtarea întregii sale slăbiciuni; și astfel, el va fi desăvârșit în toată ființa sa și în chip absolut acolo unde nu va mai fi capabil să păcătuiască, curățit fiind de tot păcatul.

Aici, de asemenea, oricât de mult se distinge un om prin superioritatea sfințeniei, el poate, este adevărat, să devină desăvârșit după deplinătea acestei vieți; dar el nu este atât de sigur în privința desăvârșirii sale, încât să nu fie atent la cădere; și desigur, acolo unde fiecare trăiește în grijă, fericirea nu este absolută. Fericirea nu trebuie deloc a fi socotită deplină fără să fie și lipsită de grijă și nu va fi astfel decât atunci când liniștea veșnică va nimici toată grija. Din această cauză, cei care sunt socotiți fericiți în această viață sunt fericiți în nădejdea bucuriei viitoare; dar ei, de fapt, nu vor fi cu adevărat fericiți decât în viața viitoare, unde firea umană, fiind deplin sfințită, va vedea slava sa și a Făcătorului Său și va tinde spre Acesta fără vreo micșorare a fericirii sale.

Capitolul al X-lea: *Încă de aici, sfinții L-au văzut pe Dumnezeu în chipul creat pe care l-a asumat*

Să nu [ne] tulbure faptul că citim cum dreptii din vechime L-au văzut pe Dumnezeu, chiar de aici, căci nu este pentru a noastră nimicnicie astfel de vedere, precum este cea care va fi în acea slavă, de vreme ce [Dumnezeu] nu a putut fi, nici nu poate fi văzut fără formă de făptura vizibilă, formă în care S-a arătat, potrivit cu iconomia veacurilor, unde a vrut și căruia a vrut. Însă Îl vom vedea când pelerinajul nostru ne va duce în patria cea de sus și când binecuvântata nemurire va îmbrăca stricăciunea noastră și când înșăși credința prin care au crezut de aici cele din viitor va fi împlinită, conducând pe cei cu adevărat credincioși înspre contemplarea dumnezeiască și cunoașterea răsplătirilor cerești.

Capitolul al XI-lea: *Despre firea trupurilor îndumnezeite care vor fi la Înviere*

Într-adevăr, acolo vor fi trupuri de sexe opuse, dar fără vreo poftă trupească. Acolo va fi pentru toți iubirea deplină și nici un păcat. Acolo, chiar și ochilor trupești nimic nu le va rămâne necunoscut din cele create ce se pot vedea, pentru că vederea trupurilor nesticăcioase va fi întru totul nesticăcioasă și va fi incomparabil mai pătrunzătoare decât a fost aici, astfel că nimic din ceea ce este la vedere să nu poată fi ascuns. Într-adevăr, trupurile înzestrate cu nesticăciune vor îndepărta ceea ce le învârtosează, dar nu și alcătuirea ființei lor, ceea ce este necesitate a firii, dar nu și voința, astfel că acolo vor fi oriunde vor dori, fără durată de timp sau obstacolul greutății; și trupul deja înduhovnicit va înfăptui acest lucru fără vreo opreliște și va urma sufletul oriunde va voi, [fiind] desăvârșit în egalitate cu fericirea îngerilor. Atunci regretul în privința fiilor, a părinților, a soților care nu vor fi acolo nu va putea să îi întristeze pe cei fericiți, pentru că înălțimea acelei fericiri nu recunoaște felul tuturor legăturilor trupești pe care le-a avut stricăciunea noastră. Acolo, toți, oricine ar fi, un singur trup vor fi și fiecare se va veseli în fericirea sa și a aproapelui său.

Să fie de ajuns cele spuse [până aici] despre viața contemplativă.

Capitolul al XIII-lea: *Preoții pot fi părtași la viața contemplativă*

1. Cel care se gândește cu luare aminte la cele spuse mai sus despre viața contemplativă și care, fiind îndeajuns de instruit, înțelege când și unde această desăvârșire poate fi obținută nu va pune la îndoială faptul că întâistătorii Bisericii pot și trebuie să devină adepți ai vieții contemplative. Fiindcă, după părerea unora, viața contemplativă este fie cunoașterea celor viitoare și ascunse, fie eliberare de orice ocupație specifică lumii, fie studiul Sfințelor Scripturi, fie este – cum, de altfel, s-a recunoscut ca fiind mai desăvârșită decât acestea – chiar vederea lui Dumnezeu. Nu văd ce obstacol ar putea fi pus înaintea sfinților preoți, care să-i împiedice să atingă cele patru [trepte] pe care le-am amintit. De fapt, două dintre ele, prima și ultima, adică cunoașterea celor viitoare și ascunse și însăși vederea lui

Dumnezeu, vor fi neasemuit mai de preț în acea viață fericită decât în cea de acum prinsă în multe amăgiri, de vreme ce toate lucrurile, ca și însăși ființa lui Dumnezeu, vor fi limpede și deplin percepute. Pe de altă parte, cele de la mijloc, eliberarea de orice ocupație specifică lumii și studiul Sfințelor Scripturi pot fi îndeplinite încă de aici de preoți; dar cei care se rup de toate încurcăturile treburilor acestui veac și nu amorfesc în trândăvie, ci stăruie în lucrarea desăvârșirii lor, și care, întorcând spatele nebuniei înțelepciunii acestei lumi, se dăruiesc neobosit cuvântului lui Dumnezeu, se fac cu adevărat înțelepți, înțeleg cele cerești, disprețuiesc cele pământești, îi combat pe cei care se împotrivesc dogmelor sănătoase, îi învață pe cei care fac ascultare, se reazemă pe sfințele virtuți prin care pot, zi de zi, să fie mai aproape de Dumnezeu. Și râvnind pentru propriul progres, ca și pentru cel al ucenicilor lor, primesc aici o oarecare pregustare, ca și cum ar fi a vieții contemplative, prin care se apropie cu și mai multă ardoare; însă acolo, făcându-se veșnic fericiți, se vor bucura de desăvârșirea acesteia. Prin urmare, ele nu sunt făcute degeaba, fiindcă aici ei sunt cinstiți în calitate de capi ai tuturor credincioșilor creștini; însă mai degrabă ei se bucură pentru că acolo vor fi, mult mai vădit, mădulare ale lui Hristos, Care este Preot și Cap al tuturor credincioșilor.

2. Dar dacă (să nu fie!) ei, înlănțuiți de treburile lumesti, își largesc hotarele proprietăților fără să pună stavilă lăcomiei lor și se dăruiesc pretutindeni plăcerilor alese care slăbesc trupul și sufletul; dacă ei nu caută slava lui Hristos³⁷, ci propria lor slavă, amăgiți de cinstirile gloatei lingușitoare, și dau crezare mai degrabă celor spuse de alții despre ei, în loc să creadă propriei lor conștiințe; dacă își așază toată bucuria lor nu în răsplata viitoare, nici în sfințenia vieții, ci numai în funcția lor, și deși ei adoră să fie ceea ce sunt crezuți a fi, ei nu sunt vreodată nemulțumiți de propria persoană; și fiindcă sunt mulțumiți cu ei înșiși, ei nu se arată doritori să se îndrepte, cine nu vede că astfel de oameni, dacă persistă într-o astfel de purtare și nu se îndreaptă înaintea sfârșitului acestei vieți, nu vor putea fi părtași la viața contemplativă? Pe aceasta nu o dobândesc decât cei care au făcut eforturi ca să fie ceea ce sunt; care se străduie nu să pară, ci să fie; care sunt distinși nu de lauda altora, ci de

³⁷ II Cor. 4, 4; 8, 23.

propria lor purtare; renumiți nu numai datorită rangului lor, ci, mai mult, datorită nobleței vieții lor preoțești (*sacerdotalis vitae nobilitate*); care sunt episcopi, nu prin titlu, ci numai prin virtute. Aceștia sunt cei potrivii pentru viața contemplativă și [care sunt] împreună moștenitori ai bucuriilor cerului³⁸.

Capitolul al XXV-lea: *Trăsăturile preoților care doresc să devină părtași ai vieții contemplative*

1. De aceea, dacă sfinții preoți întorc (*convertant*) pe mulți la Dumnezeu prin sfântă viețuire și propovăduire; dacă în toate se poartă cu smerenie și cu autoritate; dacă, prin râvnă față de iubirea sfântă, se arată prietenoși cu cei peste care au fost puși; dacă vindecă slăbiciunile fraților care duc o viață trupească prin doctoriile cuvintelor tămăduitoare și pe cei care sunt considerați incurabili îi sprijină prin virtutea răbdării; dacă în obiceiurile și în predicile lor nu caută slava lor, ci pe cea a lui Hristos; dacă nu-și iroiesc, într-un mod vrednic de plâns, fie cuvintele lor, fie faptele lor ca preț al iubirii de a plăcea [oamenilor], ci întotdeauna atribuie lui Dumnezeu orice cinstire primesc, fiindcă ei trăiesc și învață într-un mod preoțesc; dacă salaturile respectuoase ale celor pe care îi întâlnesc nu îi fac să se mândrească, ci se simt apăsați de ele; dacă nu se consideră pe ei înșiși cinstiți, ci împovărați de laudele celor care le adresează complimente; dacă îi mângâie pe cei bolnavi, îi hrănesc pe cei flămânzi, îi îmbracă pe cei goi, îi răscumpără pe captivi, îi adăpostesc pe străini; dacă le arată celor ce rătăcesc calea mântuirii și făgăduiesc nădejde celor ce nu mai au nădejde că mai află iertare; dacă îi îndeamnă pe cei ce înaintează și îi stârnesc pe cei ce zăbovesc și sunt mereu ocupați cu tot ceea ce ține de slujirea lor: cine va fi un astfel de străin de credință, ca să pună la îndoială că astfel de oameni sunt părtași la virtutea contemplativă, prin ale căror cuvinte, ca de altfel și exemplul, mulți devin împreună-moștenitori ai Împărăției Cerurilor³⁹?

2. Aceștia sunt slujitorii cuvântului⁴⁰, ajutorii lui Dumnezeu, oracolele Duhului Sfânt. Prin astfel de oameni, Dumnezeu este

³⁸ Rom. 8, 17.

³⁹ Rom. 8, 17.

⁴⁰ Lc. 1, 2.

împăcat cu poporul Său; poporul este învățat de Dumnezeu. Aceștia sunt succesorii Apostolilor Domnului care, înzestrați cu virtuți apostolice, conduc în chip minunat Bisericele pe care aceia [Apostolii] le-au întemeiat prin minuni înălțătoare; care apără credința sobornicească prin propovăduire sau, dacă necesitatea o impune, prin jertfirea mădularelor lor. Pentru a menține credința în toată puterea sa, ei sunt pregătiți să piardă posesiunile lor și chiar să moară. Ei cresc cu virtuțile credincioșilor de pretutindeni, care înaintează prin ei, Dumnezeu fiind cauza; și agățându-se nedespărțit de Dumnezeu lor, întru Care sunt încrezători că bunurile lor adevărate și nepieritoare sunt adăpostite, ei disprețuiesc bucuriile trecătoare ale lumii...

Cartea a II-a

Capitolul al II-lea: *Laudă sfinților preoți*

1. [...] Mai întâi însă, îngăduiți-mi să scot în evidență câteva aspecte spre lauda adevăraților preoți care sunt conducătorii bisericilor (*Ecclesiarum magistri*). Aceștia, mai presus decât oricine, au primit sarcina îngrijirii sufletelor (*animarum curandarum*). Purtând cu grijă povara pentru poporul încredințat lor, ei se roagă neîncetat lui Dumnezeu pentru păcatele tuturor ca pentru cele ale lor; precum un [alt] Aaron⁴¹ aducând jertfa unui duh umilit și a unei inimi frânte⁴², prin care Îl îmblânzește pe Dumnezeu, ei îndepărtează urgia pedepsei viitoare de la poporul lor. Prin harul lui Dumnezeu, ei devin arătători [indicatori, *indices*] ai voinței divine, fondatori ai bisericilor lui Hristos, după Apostoli, conducători ai credincioșilor, apărători ai adevărului, dușmani ai învățăturii stricate (*pravae doctrinae hostes*), binevoitori față de orice este bine, înfricoșători, chiar numai prin apariție, celor părtași la rău, răzbunători ai celor oprimați (*vindices oppressorum*), părinți ai celor renăscuți în credința sobornicească, propovăduitori ai lucrurilor cerești, soldați de elită în războaiele nevăzute, pilde de lucrări bune, exemple de virtute și chipuri [de făptuire] pentru cei credincioși. Ei sunt podoaba

⁴¹ Ieș. 30, 10; Lev. 6, 2-16; Num. 16, 46-48; I Par. 6, 49.

⁴² Ps. 50, 18.

Bisericii prin care ea strălucește mai tare; ei sunt acei stâlpi⁴³ foarte puternici care, întemeiați pe Hristos, sprijină întreaga mulțime de credincioși; ei sunt porțile cetății veșnice, prin care intră toți cei care cred în Hristos; ei sunt paznicii care au primit cheile Împărăției Cerurilor; ei sunt, de asemenea, iconomii casei împărătești a căror decizie conferă fiecăruia rangul și poziția la curtea Veșnicului Împărat (*aula Regis aeterni*).

2. Aceștia sunt cei care nu au dobândit preoția printr-o mijlocire a vreunui demnitar, ci prin modul duhovnicesc de viață; care, înălțați nu printr-o favoare omenească, ci prin dumnezeiescul consimțământ, nu se aplată pe ei înșiși pentru măreția înaltului lor rang; care nu își țin capul ridicat sus din cauza onoarei pe care au primit-o, ci sunt ocupați cu munca pe care trebuie să o îndeplinească; care, fiind înălțați [în rang] nu se gândesc la întâietatea lor, ci la greutatea grijilor lor; care nu caută slavă în demnitatea funcției lor, ci în munca sub povara lor, atunci când sunt desemnați. Astfel de oameni sunt numiți de Sfânta Scriptură „străjeri”⁴⁴, bărbați care urmăresc faptele fiecăruia și cercetează, printr-o cinstită dorință de a ști cum trăiește fiecare om acasă cu familia sa și în comunitate, împreună cu concetățenii săi. Pe cei de care sunt mulțumiți ei îi încurajează prin cinstea arătată lor; pe cei pe care îi află răi ei îi îndreaptă muștrându-i; și dacă aceștia nu se arată dornici să se îndrepte, atunci ei întâmpină cu liniște această situație, de vreme ce vor dobândi roadă din belșug, fie din cauza rigurozității lor, dacă cei pe care ei i-au muștrat s-au îmbunătățit, fie din cauza răbdării lor, fără a ține seama dacă cei față de care s-au purtat cu răbdare nu au dorit să se îndrepte.

⁴³ Gal. 2, 9; de asemenea, Clement Romanul: „Din cauza rivalității și a invidiei, cei mai mari și cei mai dreapți stâlpi [ai Bisericii] au fost prizoniți și s-au luptat ca niște atleți până la moarte” (*Prima Scrisoare a lui Clement*, 5, 2, traducere de Dan Batovici, în *Părinții Apostolici. Scrieri I*, colecția „Tradiția creștină”, traduceri de Cristina Ciubotaru, Nicolae Mogage și Dan Batovici, note de Nicolae Mogage și Dan Batovici, tabel cronologic de Adrian Munteanu, studiu introductiv și introduceri de Dan Batovici, ediție îngrijită de Adrian Muraru, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 53).

⁴⁴ Iez. 3, 17.